

WSTĘP

Zmiany w systemie edukacji, podobnie jak w innych podsystemach społecznych, są zjawiskiem naturalnym, zachodzącym od początku ich istnienia. Współczesność jednak – jak pisze R. Schulz – charakteryzuje ich wyjątkowo silne natężenie i wyjątkowo szeroki zakres (Schulz 1980, s. 13). Stąd też problematyka zmian w ogóle i zmian edukacyjnych jako pewnego ich typu, cieszy się rosnącym zainteresowaniem zarówno wśród przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych, jak i wśród praktyków. To rosnące zainteresowanie zmianą edukacyjną w naszym kraju stało się szczególnie wyraźne w ostatnich dziesięcioleciach.

Zainicjowana w 1989 roku transformacja ustrojowa Polski pociągnęła za sobą nie tylko zmiany polityczno-ekonomiczne, lecz przyniosła także konieczność reform niemalże wszystkich sfer życia społecznego. Wśród najintensywniej reformowanych obszarów znalazł się system oświatowy, którego struktura i zasady funkcjonowania przez okres minionej dekady uległy znaczącym przemianom. Objęły one wszystkie poziomy edukacji – poczynając od szczebla elementarnego, a na szkolnictwie wyższym kończąc. Reforma tego ostatniego ukierunkowana była przede wszystkim na podniesienie liczby młodzieży kształconej na poziomie wyższym.

Niezwykle dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego po 1990 roku był wielorako uwarunkowany. Wśród czynników, które przyczyniły się do zróżnicowania jednolitych dotąd studiów magisterskich, za najważniejsze uznać należy:

- intensywny rozwój sektora niepublicznych szkół wyższych, z których znaczna część nie była w stanie spełnić wymagań koniecznych do uzyskania prawa do prowadzenia na danym kierunku studiów drugiego stopnia i dlatego niejako została zmuszona do poprzestania na ofercie studiów pierwszego stopnia;
- ekonomicznie uwarunkowany wzrost zainteresowania uczelni sektora akademickiego krótszymi cyklami kształcenia, które stwarzały możliwość znacznego zwiększenia liczby przyjmowanych studentów i tym samym uzyskania większych dotacji budżetowych;
- rodzącą się potrzebę stworzenia atrakcyjnej oferty dla osób zainteresowanych wprawdzie uzyskaniem wykształcenia wyższego, jednakże w krótszym czasie;
- rosnące w społeczeństwie przekonanie, że kształcenie na trzecim poziomie powinno nie tylko umożliwiać zdobycie ogólnych podstaw wiedzy z danej dziedziny, lecz

także – a może przede wszystkim – zapewnić uzyskanie specjalistycznych kwalifikacji zawodowych (Wójcicka 2002, s. 47-48).

Kolejny tom „Rocznika Lubuskiego”, który oddajemy do Państwa rąk, składa się z dwóch części. Pierwszą – zatytułowaną *Szkolnictwo wyższe w Polsce – stan, uwarunkowania i oczekiwania społeczne* otwierają artykuły poświęcone wartościom fundamentalnym dla idei uniwersytetu, bez których niemożliwe jest zrozumienie jego istoty i funkcjonowania. Zbyszko Melosik przedmiotem swych rozważań czyni wolność akademicką. Autor rozpoczyna od przedstawienia zróżnicowanych stanowisk we współczesnej debacie nad tym zagadnieniem, by następnie przejść do niezwykle aktualnej – także w naszym kraju – kwestii ograniczeń wolności akademickiej. Koncentruje się przy tym na omówieniu ich dwóch źródeł: tendencji do zawężania dyskursu naukowego poprzez zasady tzw. poprawności politycznej oraz zagrożeń płynących z postmodernistycznej negacji możliwości wytwarzania przez uniwersytet „wiedzy prawdziwej”. Prawdziwa wolność domaga się odpowiedzialności – prawdziwie odpowiedzialny może być tylko człowiek wolny – dopiero harmonijnie połączone obie te wartości tworzą przestrzeń właściwą dla zaistnienia *universitas*. Andrzej Radzewicz-Winnicki i Zdzisław Wołk krytycznie przyglądają się możliwościom zaspokajania przez polskie uczelnie potrzeb rynku pracy, diagnozując wzajemne niedostosowanie i wskazując na potencjalne przyczyny tego stanu. Agnieszka Gromkowska-Melosik podejmuje problem nierównego dostępu do studiów kobiet i mężczyzn. Przegląd aktualnych, międzynarodowych badań w tym zakresie prowadzi autorkę do interesującej konkluzji, iż dominujący obecnie dyskurs coraz mniej adekwatnie opisuje omawiany obszar rzeczywistości. W kolejnym tekście Jerzy Nikitorowicz analizuje przyczyny obserwowanego w zachodnich społeczeństwach procesu dewaluacji idei wielokulturowości i stara się odpowiedzieć na pytanie, jakie wyzwania proces ten stawia przed uniwersytetem. Mirosława Nowak-Dziemianowicz stawia tezę o uwikłaniu polskiej edukacji w działania o charakterze pozornym, których istotą jest niedostrzeganie, a może wręcz akceptowanie, sprzeczności pomiędzy tym, co deklaratywne a tym, co rzeczywiście realizowane. Pozorność – zdaniem autorki – cechuje również działania podejmowane w obszarze szkolnictwa wyższego, a jako ich przykład analizuje implementację Krajowych Ram Kwalifikacji. Kończący tę część monografii tekst Agnieszki Cybal-Michalskiej stara się odpowiedzieć na pytanie, czym jest społeczna odpowiedzialność uniwersytetu. Rozważania autorki stanowią z jednej strony dopełnienie poprzedzającego je tekstu, z drugiej zaś – budują pewne ramy teoretyczne dla dalszych, bardziej szczegółowych analiz. Ich autorzy kierują uwagę czytelnika na szeroko dyskutowane w debacie publicznej zagadnienie relacji pomiędzy szkolnictwem wyższym a jego otoczeniem.

Drugą część monografii, zatytułowaną *Kształcenie na polskich uczelniach wyższych*, tworzą teksty, których autorzy przedmiotem swej uwagi czynią edukację na

poziomie akademickim w różnych jej aspektach. Bogusław Śliwerski wychodząc od pytania o założone i rzeczywiste funkcje promotora pomocniczego, krytycznie analizuje i komentuje przepisy prawne, które wykreowały tę nową w obszarze szkolnictwa wyższego rolę akademicką. Rozważa przy tym potencjalne trudności, ale też i korzyści, jakie może przynieść wprowadzona zmiana. Barbara Kędzierska i Katarzyna Potyrała kontekstem dla swych rozważań nad kształceniem i doskonaleniem nauczycieli czynią procesy globalizacji, widząc w nich wyzwanie do przeformułowania dotychczasowej strategii edukacji. Autorki postulują, by kształcenie zorientowane na nabywanie kompetencji zastąpiło naukę ukierunkowaną na zdobycie formalnych kwalifikacji. Inetta Nowosad i Klaudia Pietrań referują przeprowadzone przez siebie badania nad rolą uczelni w przygotowaniu studentów do współpracy z rodzicami i w oparciu o ich wyniki wskazują na potrzebę doskonalenia tego obszaru dydaktyki akademickiej. Postulat ewaluacji kształcenia nauczycieli w aspekcie lepszego przygotowania ich do podejmowania działań twórczych formułuje także Marzenna Magda-Adamowicz. Autorka przedstawia własne badania i doświadczenia związane z realizacją projektu wprowadzającego do edukacji akademickiej nauczycieli przedmiot *pedagogika twórczości*. Arkadiusz Żukiewicz poddaje krytyce dwustopniowy model kształcenia służb społecznych w Polsce, a w szczególności tendencje do uzawodowienia pierwszego poziomu edukacji akademickiej. Autor proponuje wypracowanie takiego modelu, który nie redukcowałby przygotowania pracowników socjalnych do wyposażenia ich w instrumentarium metodyczne, lecz oferowałby im także szersze podstawy teoretyczne dla podejmowanych w przyszłości działań. Artykuły Elżbiety Kołodziejskiej i Edyty Mianowskiej oferują empiryczny wycinek diagnozy relacji uczelnia–jej otoczenie. Autorki prezentują wyniki badań nad kandydatami i absolwentami Uniwersytetu Zielonogórskiego, ze szczególnym uwzględnieniem dynamiki zmian ilościowych. Zenon Gajdzica porusza istotny problem kształcenia osób niepełnosprawnych. Jego autor konstatuje na wstępie stałą poprawę warunków studiowania tej grupy. Zadaje jednak pytanie, czy intensywnie kreowane wsparcie instytucjonalne nie prowadzi do pewnego rodzaju deformacji relacji student niepełnosprawny–otoczenie akademickie. Deformacja ta polega na uczynieniu podstawą aksjologiczną owych relacji kategorii długu, co niesie ze sobą niebezpieczeństwo sprowadzenia wzajemnych stosunków do rachunku roszczeń i powinności, który przynależy raczej do przestrzeni ekonomicznej niż akademickiej. Kończący tę część Rocznika tekst autorstwa jego redaktorów stanowi swoistą refleksję na temat społecznej roli intelektualisty-nauczyciela akademickiego

Na koniec pragniemy podkreślić, iż poszczególne części niniejszego numeru „Rocznika Lubuskiego” obrazują nowe poszukiwania i rozwiązania teoretyczno-tematyczne oraz dotyczą różnorodnych zagadnień, przede wszystkim z zakresu socjologii i pedagogiki (część z nich ma charakter interdyscyplinarny i transdyscyplinarny) szkoły

wyższej. Prezentowany zbiór może służyć jako inspiracja dla badaczy społecznych, może być także wykorzystywany do celów dydaktycznych w ramach różnych przedmiotów.

Ewa Kowalska
Mirosław Kowalski

LITERATURA

SCHULZ R. (1980), Procesy zmian i odnowy w oświacie. Wstęp do teorii innowacji, Warszawa.
WÓJCICKA M. (2002), Studia zawodowe w Polsce, Warszawa.